

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ
ΕΝΩΣΗ

IEK

ΙΝΔΟΥΙΣΜΟΣ

Δεν αποτελεί μια ενιαία θρησκεία με δόγμα, αλλά πρόκειται για ένα σύνολο παραδόσεων που αναπτύχθηκαν στην περιοχή γύρω από την κοιλάδα του Ινδού ποταμού σταδιακά, καθόλη τη διάρκεια της μακραίωνης ιστορίας των Ινδών. Ο Ινδουισμός θεωρείται η παλαιότερη θρησκεία στην ιστορία του ανθρώπινου πολιτισμού και είναι η τρίτη μεγαλύτερη θρησκεία στον κόσμο με περίπου 900.000.000 οπαδούς στην Ινδία, Μπαγκλαντές, Νεπάλ, Σρι Λάνκα, Πακιστάν κ.λπ... Η προέλευση του Ινδουισμού ανάγεται στον πολιτισμό των Ινδικών κοιλάδων, κάπου μεταξύ του 5000 και 2500 π.Χ.

Αν και θεωρείται από πολλούς σαν μια πολυθεϊστική θρησκεία, η βάση του Ινδουισμού είναι η πίστη στην ενότητα όλων, τα οποία στο σύνολό τους είναι ο **Μπράχμαν**. Ο σκοπός της ζωής είναι να είμαστε ένα με το Θεό, και με αυτόν τον τρόπο μπορούμε να αφήσουμε τα παρόντα πεδία της ύπαρξής μας για να επανασυνδεθούμε μαζί Του. Αυτή η φώτιση μπορεί μόνο να επιτευχθεί με το πέρασμα από τους κύκλους της γέννησης, της ζωής, και του θανάτου, γνωστούς ως **Σαμσάρα**. Η πρόοδος του ανθρώπου προς τη φώτιση και την ένωση με τον Μπράχμαν εξαρτάται από το **Κάρμα**. Το Κάρμα σε γενικές γραμμές είναι η συσσώρευση όλων των καλών και κακών πράξεων, οι οποίες καθορίζουν την επόμενη ενσάρκωσή του κάθε ανθρώπου.

Οι ανιδιοτελείς πράξεις και σκέψεις καθώς και η αφοσίωση στο Θεό βοηθούν τον άνθρωπο να ξαναγεννηθεί σε υψηλότερο (εξελικτικά) πεδίο. Αντίθετα οι κακές πράξεις και οι σκέψεις θα προκαλέσουν τη γέννηση σε χαμηλότερα πεδία, σαν άτομο ή ακόμα και σαν ζώο.

Οι Ινδουιστές ακολουθούν ένα αυστηρό σύστημα καστών που καθορίζει τη στάση του καθενός στην κοινωνία τους. Η **Κάστα** στην οποία κάποιος γεννιέται, είναι το αποτέλεσμα του Κάρμα από την προηγούμενη ζωή του. Μόνο εκείνοι που γεννήθηκαν μέσα από τις υψηλότερη κάστα, που είναι η κάστα των Μπράχμάνων, μπορούν να εκτελέσουν τα Ινδουιστικά θρησκευτικά τελετουργικά και να καταλάβουν τις θέσεις της ιεραρχείας μέσα στους ναούς.

Τα ιερά βιβλία τους: **Βέδες** και **Ουπανισάδες**.

Οι Βέδες γράφτηκαν από το 1500 έως το 1000 π. Χ. Περιέχουν τους ύμνους, τα μαγικά και τα τελετουργικά τυπικά από την αρχαία Ινδία. Υπάρχουν τέσσερα Βέδες: Rig Veda, Sama Veda, Yajur Veda, Atharva Veda.

Στις Βέδες κυριαρχεί η ιδέα του Ντάρμα. **Ντάρμα**, ονομάζουν την παγκόσμια τάξη, την οποία οφείλουν οι άνθρωποι να σέβονται και να προσαρμόζουν τη ζωή τους σ' αυτήν. Έχει θεία καταγωγή κι αφορά τόσο στη δομή και λειτουργία του κόσμου, όσο και της κοινωνίας. Όσον αφορά την κοινωνία, ήταν χωρισμένη πριν από την εγκατάσταση των Αρίων σε τρεις τάξεις ή κάστες: Τους ιερείς ή βραχμάνους, τους αριστοκράτες πολεμιστές και τους καλλιεργητές, στους οποίους προστέθηκαν αργότερα οι χειρώνακτες δηλαδή οι κατακτημένοι ντόπιοι λαοί. Απ' τη στιγμή που κάποιος γεννιόταν ήταν καθορισμένο σε ποια κάστα θα ανήκε για όλη τη ζωή, χωρίς καμιά δυνατότητα αλλαγής (έλλειψη κοινωνικής κινητικότητας). Οι κάστες εντάσσονταν στην ιδέα του Ντάρμα. (Ντάρμα επίσης ονομάζεται το σύνολο των κανόνων της κάθε κάστας).

Στο τέλος της βεδικής εποχής διαμορφώνεται η αντίληψη ότι στο βάθος του κόσμου βρίσκεται μια θεϊκή πραγματικότητα, ενώ ο κόσμος στον οποίο ζούμε είναι το εξωτερικό-επιφανειακό στρώμα αυτής της θεϊκής πραγματικότητας. Έτσι ο κόσμος χωρίζεται σε δυο μέρη: τη θεμελιώδη πραγματικότητα και τον φαινόμενο κόσμο.

Οι Ουπανισάδες γράφτηκαν από το 800 ως το 500 π. Χ. Η λέξη Ουπανισάντς σημαίνει "κάθονται κοντά" επειδή οι διδασκαλίες που περιλαμβάνονται σε αυτά δόθηκαν στους σπουδαστές που κάθονται κοντά στα πόδια του δασκάλου τους. Εδώ σ' αντίθεση με τις Βέδες που θεωρούν τον κόσμο καλό, καλό θεωρείται μόνο η θεϊκή πραγματικότητα που αποτελεί το υπόστρωμα του σύμπαντος κι ονομάστηκε Μπράχμαν.

- **Άτμαν** ονομάστηκε ένα τμήμα του Μπράχμαν, ένα θεϊκό στοιχείο που υπάρχει μέσα σε κάθε τι.
- **Σαμσάρα** είναι η ανακύκλωση των υπάρξεων.
- **Κάρμα** είναι οι πράξεις που διέπραξε το ον στην προηγούμενη μορφή ύπαρξης και καθορίζουν τη μορφή στην οποία θα μεταβούν. Κάρμα = πράξη.
- **Μόξα** είναι η λύτρωση από την ατέρμονη παραμονή σε κάποια μορφή ύπαρξης, πράγμα που θεωρείται οδυνηρό.

Σύμφωνα με τις Βέδες η Μόξα - λύτρωση επιτυγχάνεται με το σεβασμό και την υποταγή στο Ντάρμα, ενώ σύμφωνα με τις Ουπανισάδες επιτυγχάνεται με τη σταδιακή απόσυρση του νου του ανθρώπου από τον εξωτερικό κόσμο, η στροφή του στον εσωτερικό, ώστε το Άτμαν του να ταυτιστεί με το Μπράχμαν και να αποτελέσει το Μπραχμανάτμαν.

Ο Ινδουισμός αντιλαμβάνεται την ανθρωπότητα σαν θεϊκή. Επειδή το Μπράχμαν είναι τα πάντα ο Ινδουισμός επιμένει πως ο καθένας είναι θεϊκός. Το «Εγώ», που στον ινδουισμό

ονομάζεται Άτμαν ταυτίζεται με το Μπράχμαν. Όλη η πραγματικότητα πέρα από το Μπράχμαν θεωρείται αυταπάτη. Ο πνευματικός σκοπός του ινδουιστή είναι να γίνει ένα με το Μπράχμαν και έτσι να σταματήσει να υπάρχει στην απειληλή του μορφή ως «ατομικό ον».

Αυτή η ελευθερία ονομάζεται «μόκσα» και ως την επίτευξή της ο ινδουιστής πιστεύει πως πρέπει να μετενσαρκώνεται συνεχώς για να εργάζεται για την πραγμάτωση της αλήθειας που λέει πως «δεν υπάρχει τίποτε άλλο πέρα από το Μπράχμαν». Πως μετενσαρκώνεται ένας άνθρωπος εξαρτάται από το κάρμα που αποτελεί την «αρχή για την αιτία και το αποτέλεσμα» και η οποία εξασφαλίζει την ισορροπία στη φύση. Οι πράξεις ενός ανθρώπου στο παρελθόν επιδρούν και αναλογούν στα πράγματα που θα συμβούν στο μέλλον και αυτό συμπεριλαμβάνει επίσης τις προηγούμενες και τις επόμενες ζωές.

Κοινός τόπος όλων αυτών των θρησκευτικών και φιλοσοφικών συστημάτων του Ινδουισμού είναι η ιδέα της *μετενσάρκωσης*, σύμφωνα με την οποία η ψυχή του ανθρώπου μετενσαρκώνεται με νέα μορφή σαν φυτό, ζώο ή άνθρωπος μετά τον θάνατό του. Το «κάρμα» δηλαδή η ανταμοιβή για τις πράξεις του ανθρώπου στην προηγούμενη ζωή του, καθορίζει αν η ψυχή μετενσαρκωθεί ευνοϊκά ή όχι. Ο συνεχής και αέναος αυτός κύκλος των μετενσαρκώσεων του ανθρώπου ονομάζεται «*σασσάρα*» (*samsara*). Η λύτρωση από τη «*σασσάρα*» την αλυσίδα δηλαδή των συνεχών μετεμψυχώσεων, αποκαλείται «*μόζα*» (*moksa*) και θεωρείται η ύψιστη θρησκευτική επιδίωξη.

Συνεπώς, βασικό θέμα της ινδικής θρησκευτικής αναζήτησης υπήρξε ο προσδιορισμός της οδού για την λύτρωση. Η ανάπτυξη και η θεμελίωση των τρόπων και των μέσων για την επίτευξη της *λύτρωσης* («*μόζα*») αυτής, ήταν το επίκεντρο των διαφόρων θρησκευτικών και φιλοσοφικών σχολών του Ινδουισμού. Το πρόβλημα αυτό συνδέθηκε με πλήθος άλλων ζητημάτων, στα οποία οι συζητήσεις και απαντήσεις κατά την μακραίωνη εξέλιξη του Ινδουισμού υπήρξαν πολυσύνθετες. Οι τρεις δρόμοι πορείας προς τη λύτρωση, τους οποίους καθόρισε η ινδική σκέψη, είναι: Η «*κάρμα – μάργκα*», οδός των έργων, η «*τζ'νάνα – μάργκα*», η οδός της γνώσεως και η «*μπάκτι – μάργκα*», η οδός της αφοσιώσεως. Υπάρχουν ακόμη η «*κάρμα – γιόγκα*», η «*τζ'νάνα – γιόγκα*» και η «*μπάκτι – γιόγκα*». Γιόγκα σημαίνει άσκηση, γυμνασία, ζεύξη. Εκτός βέβαια των παραπάνω, επειδή η Ινδουιστική θρησκεία είναι πολυδαίδαλη, όπως έχουμε επισημάνει, υπάρχουν και διάφορες άλλες παραλλαγές και συνδυαστικές μορφές της Ινδουιστικής λαϊκής ευσεβείας, αλλά επίσης και πολλά φιλοσοφικά συστήματα, τα οποία καθορίζουν την «*λυτρωτική*» γνώση. Έξω από αυτά θεωρούνται ως σπουδαιότερα.

Σύμφωνα με τον πρώτο δρόμο, όπως χαράχτηκε από τα δυο κυρίαρχα ρεύματα του Ινδουισμού, τον Βεδισμό και τον Μπραχμανισμό, η σωτηρία επιτυγχάνεται δια των έργων. Μεταξύ των έργων αυτών, και κέντρο τής θρησκευτικής ζωής που οδηγεί στην λύτρωση συνιστούν οι θυσίες προς τους θεούς, η μελέτη των ιερών κειμένων (*Βέδες*), τα τελετουργικά έργα, η προσφορά τροφής στα πνεύματα των προγόνων, η φιλοξενία προς τους συνανθρώπους και η ενασχόληση με την «*γιόγκα*», ένα είδος πρακτικής ασκητισμού. Η «*γιόγκα*» επιτρέπει με διάφορους μεθόδους αναπνοής και ασκήσεων, να βρεθεί κανείς σε μια έκσταση, όπου παύει να υπάρχει η δυαδικότητα υποκειμένου και αντικειμένου και έτσι γίνεσαι ένα με το θείον. Προϋπόθεση δε, για την αποδοχή εκ μέρους των θεών των αιτημάτων του ανθρώπου αποτελεί η ακριβής τήρηση του τυπικού, που καθορίζεται λεπτομερώς στον *Κώδικα του Μανι*. Πάντως σύμφωνα με την «*κάρμα – μάργκα*», η θυσία προς τους θεούς προσφέρει και παράγει το παν. Αργότερα αναζητήθηκε βαθύτερη θεολογική ερμηνεία του νοήματος των τελετουργικών αυτών τύπων.

Η δεύτερη λυτρωτική κατεύθυνση, που επισημαίνουν κυρίως οι *Ουπανισάδες* (ιερά επεξηγηματικά κείμενα των ιερών βιβλίων του Ινδουισμού *Βέδες*), τονίζει ότι στο σύμπαν υπάρχει ένα μόνον *Άτμαν* (παγκόσμια ψυχή). Τα άλλα, τα επί μέρους *άτμαν* (ψυχές), αποτελούν διαφοροποιήσεις του ενός. Η ινδική σκέψη ταυτίζει τελικά το ένα και μοναδικό *Άτμαν* με το *Μπράχμαν* (το Θείον). Οι *Ουπανισάδες*, αναφερόμενες στην σωτηρία, τη «*μόζα*» (*moksa*), τονίζουν πως τελικός σκοπός, το οποίον πρέπει να επιδιώξει ο άνθρωπος, είναι η λύτρωση από την αδιάκοπη ροή της *αναγέννησης* (*σασάρα*). Και αυτό το κατορθώνει, όταν συνειδητοποιήσει την ταύτιση *Άτμαν* και *Μπράχμαν*. Ο άνθρωπος, αποτελώντας μια σπίθα τής παγκόσμιας ψυχής, του *Άτμαν*, δεν αποχωρίζεται από αυτή την ενότητα με ανυπακοή ηθικής τάξεως. Η υπέρτατη αρχή του σύμπαντος, το *Μπράχμαν*, εφόσον είναι απρόσωπη, δεν μπορεί να προσβληθεί. Για την ινδική σκέψη λοιπόν, αμαρτία κυρίως είναι η άγνοια της ενότητας αυτής, δηλαδή του εγώ και του *Μπράχμαν*, η αποκαλούμενη «*Anidya*». Και η «*Anidya*» αυτή, πρέπει να υπερνικηθεί με τη γνώση και την εμπειρία, για να φθάσει κανείς στην έλλαμψη. Η θέληση επιστρατεύεται όχι για τη μεταμόρφωση του κόσμου, αλλά για την απομάκρυνση του ατόμου από αυτό τον κόσμο τής απάτης. Η ιδεώδης πορεία προς την σωτηρία σύμφωνα με τη «*τζνάνα – μάργκα*», διέρχεται δια τεσσάρων σταθμών: του σπουδαστή της θρησκείας, του έγγαμου οικογενειάρχη, του ερημίτη ασκητή και τέλος του αγίου, ο οποίος πετυχαίνοντας με την αυτοσυγκέντρωση την ύψιστη γνώση, εκφεύγει οριστικώς του «*κάρμα*» και του κύκλου των μετενσαρκώσεων και

απορροφάται από το απόλυτο *Μπράχμαν*, περιπίπτει δηλαδή στην τελική κατάσταση που ονομάζεται *Samadhi* (Σάμαντι).

Η *Μπαγκαβάτ - γκιτά*, ένα από τα ιερότερα και από τα πιο αγαπημένα κείμενα τού Ινδουισμού, περιγράφει τον τρίτο δρόμο για την σωτηρία τού ανθρώπου την «μπάκτι - μάργκα». Ως τρόπο σωτηρίας λοιπόν, απλούστερο και αμεσότερο, θεωρεί την αφοσίωση και την πλήρη εγκατάλειψη στην αγάπη κάποιας προσωπικής θεότητας, από τις εκατοντάδες χιλιάδες Θεούς και Θεές που διαθέτει ο Ινδουισμός και τη λατρεία αυτής. Μάλιστα ο επιφανέστερος θεολόγος που τόνιζε την αφοσίωση και αγαπητική προσκόλληση σε μια ορισμένη θεότητα υπήρξε ο μεγάλος θεολόγος και ποιητής *Ραμανούτζα* (11^{ος} – 12^{ος} αιώνας μ.Χ.). Ο ίδιος είχε δώσει την θερμή του αγάπη στον θεό *Βισνού* και ιδιαίτερα σε μια ενσάρκωση αυτού στον κόσμο, τον *Κρίσνα*.

Πάντως και οι τρεις δρόμοι για την λύτρωση των πιστών τού Ινδουισμού, περιέχονται στον *Κώδικα του Μανου* που γράφτηκε περίπου το 200 π. Χ., η δε *Μπαγκαβάτ - γκιτά* επιχειρεί τον συνδυασμό των τριών αυτών δρόμων σε ένα, θέτοντας ιδιαίτερη έμφαση στην ολόψυχο αφοσίωση προς τον θεό *Κρίσνα*, ο οποίος αποτελεί και τον κεντρικό ήρωα αυτής. Παραθέτουμε ένα απόσπασμα από την *Μπαγκαβάτ - γκιτά* το οποίο περιγράφει πως ο θεός *Κρίσνα* διδάσκει τους τρόπους ένωσης με αυτόν:

«Σ' εκείνους που ... αφιερώνοντας όλες τις πράξεις τους σ' εμένα και θεωρώντας με ως τον ύψιστο σκοπό με λατρεύουν, διαλογιζόμενοι πάνω σ' εμένα με αποκλειστική αφοσίωση, που έχουν το νου τους προσηλωμένο σ' εμένα, εγώ, χωρίς καθυστέρηση, έρχομαι να τους λυτρώσω απ' τον ωκεανό αυτού του κόσμου τού θανάτου. Τοποθέτησε το νου σου μόνο σ' εμένα προσήλωσε την κατανόησή σου σ' εμένα. Σ' εμένα τότε θα κατοικείς από κει και πέρα χωρίς αμφιβολία. Αλλά αν δεν μπορείς να προσηλώσεις το νου σου σταθερά σ' εμένα, τότε ... ας είναι οι πράξεις εξευμενισμού μου ο υψηλότερος σκοπός σου. Ακόμη και με το να κάνεις πράξεις για να με εξευμενίσεις θα φτάσεις στην τελειότητα. Αν δεν μπορείς να κάνεις ακόμη κι αυτό, τότε κατάφυγε στην αφοσίωση σ' εμένα και, με αυτοσυγκράτηση, εγκατάλειψε όλους τους καρπούς των πράξεων σου ... Εκείνος ο πιστός μου που είναι αδιάφορος, καθαρός, αμερόληπτος, ελεύθερος από θλίψη, που εγκαταλείπει όλες τις πράξεις [που έχουν σκοπό την απόκτηση των καρπών], μου είναι πολύ αγαπητός ... Εκείνος που είναι ίδιος προς το φίλο του και προς τον εχθρό, ίδιος προς την τιμή και την ατιμία, προς το κρύο και τη ζέση, προς την ευχαρίστηση και τον πόνο, που είναι ελεύθερος από προσκολλήσεις, εκείνος για τον οποίον ο έπαινος και ο ψόγος είναι το ίδιο, που είναι σιωπηλός,

ευχαριστημένος με οτιδήποτε, ανέστιος, με σταθερό νου και γεμάτος αφοσίωση, εκείνος μου είναι πολύ αγαπητός». (Μπαγκαβάτ - γκιτά, XII).

Παρόλο που η αναζήτηση της «μόξα» (*moksa*) δεν υπήρξε ποτέ το ιδεώδες παρά μόνο για μια μικρή μειοψηφία πιστών του Ινδουισμού, η απελευθέρωση ήταν πάντα για όλους ένας θρησκευτικός κανόνας που επηρέαζε τη ζωή τους. Και αυτό συνέβαινε επειδή η «μόξα» (*moksa*) καθόριζε όχι μόνο τις ιεραρχικές αξίες των κοινωνικών θεσμών, των θρησκευτικών δογμάτων και λατρευτικών εθίμων των Ινδών, αλλά και τον τρόπο λειτουργίας της ινδικής φιλοσοφίας, η οποία οφείλει να εξετάζει τι πρέπει να κάνει ο άνθρωπος για να κατακτήσει την αληθινή ευτυχία και τι πρέπει να κατανοήσει, μέσα από την άμεση πείρα, για να διαφύγει από τη *σασάρα* (τη δουλεία) και να αποκτήσει πνευματική ελευθερία. Ενώ όσοι δεν έχουν εμβαθύνει στη βραχμανική σκέψη έχουν αόριστη μόνο ιδέα για τα δόγματα του «*κάρμα*» και της «μόξα», στα ήμι-λαϊκά στρώματα των Ινδών, τα δόγματα αυτά αποτέλεσαν κίνητρα στοχασμού σε μεγάλη έκταση.

Για τον κοινό Ινδουισμό, ο κύριος σκοπός της εγκόσμιας ζωής είναι η συμμόρφωση στις κοινωνικές υποχρεώσεις και τα λατρευτικά καθήκοντα και στους πατροπαράδοτους κανόνες συμπεριφοράς της κάστας του, δηλαδή στην κοινωνική θέση που ανήκει υποχρεωτικά εκ γενετής βάσει της θρησκείας του Ινδουισμού, της οικογένειάς του και του επαγγέλματός του. Στα καθήκοντα αυτά και στις υποχρεώσεις αυτές συμπεριλαμβάνεται ένα προσωπικό, ατομικό «*ντάρμα*» (κανόνας και καθήκοντα), δηλαδή η σταθερότητα, ο νόμος, η τάξη και η θεμελιώδης ισορροπία στο σύμπαν, στη φύση και στην κοινωνία, που δεν πρέπει να παραβιάζονται από τον φόβο ανεπιθύμητων αποτελεσμάτων. Το «*σανατάνα* (πατροπαράδοτο) *ντάρμα*» – όρος που χρησιμοποιεί ο κάθε Ινδουιστής για τη δική του θρησκεία – είναι έννοια παρόμοια με τη «θρησκευτική πρακτική» της Δυτικής σκέψης. Έτσι, η θρησκεία για τον Ινδουισμό είναι παράδοση και κληρονομιά, ένας τρόπος ζωής και ένας τρόπος σκέψης. Στην πράξη, είναι η ορθή εφαρμογή μεθόδων που του εξασφαλίζουν ευημερία στη ζωή και μια καλή κατάσταση στον «άλλο κόσμο».